

Isaac Bashevis Singer*

A Moszkát család

Második feleségének halála után öt évvel Reb Mesulám Moszkát harmadszor is megnősült. Új felesége, egy ötvenes éveiben járó galíciai származású, kelet-ausztriai özvegy, akinek előző férje jómódú, brodi serfőző, tudós ember volt. Nem sokkal a halála előtt a serfőző tönkrement, és minden, amit az özvegyre hagyott, egy tudományos kötetekkel teli könyvszekrény, egy gyöngysor - amelyről később kiderült, hogy nem valódi - és egy kislány, név szerint Adél, akit tulajdonképpen Eidelének hívtak, de az anyja, Róza Frumetl, Adélnek szólította, az új divat szerint. Mesulám Moszkát az özvegyet Karlsbadban ismerte meg, ahová gyógyfürdő kúrára ment. Ott is volt az esküvő. Varsóban senki sem tudott a házasságról; Reb Mesulám a fürdőhelyről egyetlen családtagjának sem írt, és az sem volt szokása, hogy bárkinek is beszámoljon tetteiről. Szeptember közepén egy táviratot küldött varsói házvezetőnőjének és tudatta vele, hogy visszatér, és megparancsolta Leibel kocsinak, hogy a bécsi pályaudvaron várja érkező gazdáját. A vonat estefelé futott be. Reb Mesulám kiszállt az első osztályú kocsiából, utána a felesége és mostohaleánya.

Mikor Leibel odament hozzá, Reb Mesulám így szólt: Ő lesz az új úrnőd - és súlyos szemhéját leeresztette.

A csomag, melyet Reb Mesulám a kezében tartott, mindössze egy színes válcimkével sűrűn teleragasztott, elnyútt aktatáska volt. Nagy, fémcsatos útiladóját poggyászként adta fel. De a hölgyek mindenféle útitáskákkal, csomagokkal és kötegekkel megrakodtan érkeztek. A kocsi alig volt hely, ahová a sok holmit rakják; így nagy részét kénytelenek voltak a vezetőfülkére halmozni.

Leibel távolról sem volt félneknek nevezhető, de a nők láttán elvörösödött és teljesen szótlaná vált. Az új Moszkátné középtermetű volt és sovány. Vállai kissé görnyedtek, arca nagyon ráncos. A náthától kivörösödött az orra, és a szeme egy született nemesasszony szomorú, nedves szeme volt. Istenfélő, férjezett zsidóasszonyhoz illő, szűk parókáját puha, fekete vállkendő borította. Hosszú, csillogó fülbevalót viselt. Szövetruhája fölött pelerin

* I. B. Singer nagy családragénye az idei Ünnepi Könyvhéten jelenik meg a Novella Kiadó gondozásában. Magyarországon a műből első ízben lapunk közöl részletet.

szabású, selyem felsőkabát volt, lábán francia stílusú, hegyes orrú cipő. Egyik kezében borostyán nyelű esernyőt tartott, a másikkal pedig leánya kezét fogta, aki egy húszegynéhány éves, magas, karcsú lány volt, hozzá szabálytalan orr, csontos arc, hegyes áll és keskeny ajak. Mint aki éjszakákon át nem aludt, szemei alatt sötét karikák látszottak. Hajtűkkel sűrűn letűzdelt, fakószürke haját szorosan hátrafésülve, görög kontyban viselte. Kezében elhervadt, sárga virágcsokrot, egy piros szalaggal átkötött csomagot, és egy nagy dobozt tartott, továbbá egy könyvet, amelyből kis csomó ágacska kandikált elő. Leibelt ezek a sátoros ünnepen használt fűzfaágakra emlékeztették. A lánynak csokoládé és enyhe köményillata volt, és még valami szemtelenül idegen. Leibelt elfintorodott.

- Felvágós kis dáma! - mormogta magában.

- Adél, gyermekem, ez Varsó - mondta Róza Frumetl. - Ugye, milyen hatalmas város?

- Honnan tudjam? Még nem láttam - válaszolta a lány hibátlan galíciai kiejtéssel.

Most is, mint mindig, ha Reb Mesulám útra kelt vagy hazatért, kíváncsiskodók gyűltek köré. Varsóban nem akadt ember, aki ne ismerte volna, akár keresztény, akár zsidó. Az újságok nem egy történetet közöltek róla és a vállalkozásairól, még a fényképét is kinyomtat-ták. Külsejét tekintve különbözött a régi iskolából kikerült varsói zsidóktól.

Magas, szikár, arca sovány és beesett, kecskeszakállán minden egyes szőrszál külön állt. Bozontos szemöldöke alól hideg, szúrós és zöldes színű szemek villantak elő. Az orra horgas volt. Ajka fölött, akár az oroszlánfóknak, ritkás bajusz éktelenkedett. A fején csúcsos szövetsapkát viselt. Derékban húzott, hátul felhasított kabátja úgy nézett ki, mint egy főúri kaftán. Messziről akár lengyel, sőt Nagy Orosz nemesnek is nézhettek volna. De közelről láthatóvá váltak az istenfélő zsidóra utaló pajesz tincsei a halántékán.

Reb Mesulám sietett. Időnként megbökte Leibelt vállát, hogy vezessen gyorsabban. Már a koci felpakolása is sokáig tartott. Ezenkívül a Vielka utcából a Gzhybov térre vezető utat eltorlaszolták a tűzoltóautók, így a Marszalkowskán és a Krulevska úton kellett menniük. Az utcai lámpákat már meggyújtották, és a gömbalakú, zöldeskék lámpák körül legyek raja röpködött, árnyékot vetve a járdára. Bizonyos időközönként egy pirosra festett villamoskoci robogott el mellettük, a magasban lévő elektromos vezetékek ilyenkor kék szikrát szórtak. Reb Mesulám jól ismert itt mindent; a magas épületeket, a széles kapukat, az áruházakat a fényesen kivilágított kirakataikkal, az autóút két sávja között álló rendőrt, az angolkertet, ahol a dús lombú fák ágai áthajoltak a magas kerítés fölött. A sűrű lombkoronán át halvány fények villantak, azután kihunytak. A park belsejéből enyhe fuvallat áradt, amely mintha szerelmespárok titkos suttogását sodorta volna. A kapuknál két karddal felfegyverzett csendőr vigyázta, nehogy a hosszú kaftános zsidók vagy asszonyaik be-merészkedjenek a parkba egy kis illatos levegőt szívni. Kissé távolabb ott állt a tőzsde, amelynek Reb Mesulám az egyik legrégebb tagja volt.

A koci befordult a Gzhybov térre, és egyszerre minden megváltozott. A járdákon nyüzsgtek a szövetsapkás, gyapjúkabátos zsidók és a fejkendős, parókás nők. Itt még a szagok is mások voltak. Piac szagát árasztotta a levegő - romlott gyümölcs, citrom és valami édeskésnek és kátrányszagúnak a keveréke, amelyet bajos lett volna megnevezni, s amely csak akkor ütötte meg az ember orrát, ha hosszabb távollét után tért vissza. Az utca zajos és mozgalmas volt. Az utcai árusok fülsiketítő kántálással kínálták portékájukat - krumplis

lepényt, meleg csicseri borsót, almát, körtét, magyar szilvát, fekete és fehér szőlőt, görög-dinnyét egészben és félbevágva. Az esti meleg ellenére a kereskedők felsőkabátot viseltek és övükről nagy bőrerzsények lógtak. A kofák dobozokon, padokon és a házak küszöbén ültek. A bódékat lámpások világították meg, de néhányban csak a farekeszek szélére ragasztott, pislogó fényű gyertyák égtek. A vevők vettek a gyümölcsökből, megtapogatták vagy éppen belekóstoltak, szájukkal cuppantva, hogy érezzék az ízét. Az árusok bádogmérlegen mérték a portékájukat.

- Arany, arany, arany! - kiabálta egy fejkendős asszony egy összetört narancssal teli láda mellől.

- Mézédés, mézédés! - skandálta egy kosár penészes szilvát őrző dundi lány.

- Borízú, borízú! - árulta rikoltozva egy vörös arcú, vörösfejű házaló, kosárnyi összetöppörödött szőlőjét. - Fogják, vigyék! Szagolják, vedeljék! Kóstolják, vegyék!

Az út közepén fuvarosok túlterhelt társzekereket irányítottak. A nehézkes mozgású, felszerszámozott lovak patái szikrákat szórva kopogtak a kövezeten. Egy rézjelvényes, kalapot viselő hordár hatalmas kosár szíjait cipelt, vastag kötéllal a vállára erősítve. Egy vízlepergető sapkás, kék kötényes házmester hosszú söprűjével épp a házuk előtti járdát söpörte. Gyerekek, akiknek nyolcszögletű sapkája alól kilógtak a kis huncut fürtök, özönlöttek ki a héber iskola kapuin. Hosszú kabátjuk szárnyai alól előtűnt foltozott nadrágjuk. Egy fiú, mélyen szemére húzott sapkában, újévi naptárakat árult torkaszakadtából kiabálva. Egy riadt szemű, kócos pajeszű, rongyos fiatalember egy doboz mellett állt, amelyben imakendők, imaszíjak, imakönyvek, rézből készült Hanukka-gyertyatartók és terhes nőknek amulettek voltak. Egy természetéhez képest nagyfejű törpe, kötegni bőrosttorral járkálva ide-oda csapkodott a szíjakkal, bemutatván, hogyan kell elfenekelni az engedetlen gyerekeket. Egy karbidlámpával megvilágított pulton néhány köteg jiddis újság, olcsó kisregények és tenyérjóslással, koponyatannal foglalkozó könyvek heverték. Reb Mesulám kitekintett a kocsai ablakán és megjegyezte: - Izrael földje, he?

- Miért járnak ilyen rongyokban? - kérdezte Adél fintorogva.

- Itt ez a szokás - válaszolta Reb Mesulám nem titkolt türelmetlenséggel. Egy pillanatra eljátszott a gondolattal, hogy elmondja a két nőnek, ő még emlékszik arra az időre, amikor ezeket a magas épületeket emelték; hogy neki magának sem kis része volt a munkálatokban; hogy évekkel ezelőtt ugyanez a környék olyan sötét volt, mint Egyiptom, s hogy nappal kecskék, tyúkok kóboroltak az utcán. De először is nem volt idő az emlékeztetésre - a kocsai már majdnem elérte úticélját - másodszer pedig Reb Mesulám nem olyan ember volt, aki a saját dícséretét zengi vagy folyton a múltat emlegeti. Tudta, hogy a mellette ülő két nőt nem túlságosan bűvölte el Varsó, és egy pillanatra kínzó megbánást érzett elsietett házassága miatt. Mindez Koppel bűne, gondolta magában. Az intézője túlságosan a markában tartotta őt.

A kocsai Reb Mesulám háza előtt állt meg. Leibel leugrott a bakról, hogy segítsen gazdájának és a hölgyeknek. A csoport, amely azonnal köréjük gyűlt, elárasztotta őket megjegyzésekkel.

- Nézzék csak! - kiáltotta egy nő. - Idegenek a városban!

- Ki ez a madárijesztő? - kiabálta egy szakadt nadrágos, a fején kalap helyett papírcsákót viselő fiú.

- Úgy élek, hogy az öreg kecske újra megnősült - mondta a nő, most még hangosabban, hogy mindenki meghallja.

- Óh, mama, ezt nem lehet kibírni! - hahotázott egy kövér lány, egy kosár friss péksüteményt szorítva a melléhez.

- Hé, el az útból! - kiáltotta Leibel torkaszakadtából. - Mi az ördögnek lebzseltek itt? Idióták gyülekezete, hogy a fene vinne el benneteket!

Utat vágott a tömegben, és a három bőröndöt a Reb Mesulám lakásába vezető lépcsőhöz vitte. A házmester és a felesége kijöttek segíteni. Egy mezítlábás fiú, több számmal nagyobb nadrágban, a tömeg széléről odarohant a kocsihoz, és kitépett egy maroknyi szórt a ló farkából. A ló hevesen meglódult. A péklány rákiáltott: - Hé, te fattyú! Száradjon le a kezed!

- A tiéd is, te kétkopejkás kurva! - ordította vissza neki a fiú.

Róza Frumetl sietve maga után húzta a lányát, hogy megóvja őt az efféle közönséges beszédétől. Hamarosan mindhárman - Reb Mesulám, a felesége és a mostohaleánya - átvágtak a ház főbejáratán keresztül és felmentek a Moszkát lakásba vezető egyetlen lépcsősoron.

(Fordította: Turczi István)

Fábian Györgyvér : Prométheusz